

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ МОРАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ВОЛОНТЕРІВ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Софія Інкіна

аспірантка кафедри теоретичної та консультативної психології

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

01601, Україна, м. Київ, вул. Пирогова, 9

sofi.inkina.psychologist@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-6908-6291>

Анотація

У статті представлено психотехнології розвитку моральної мотивації волонтерів юнацького віку в умовах воєнного стану. Окреслено, що вмотивованість добровольців набуває «хвилюподібного» характеру. Зокрема, періоди соціальних потрясінь спонукають підвищення й посилення волонтерської діяльності, а більш стабільним періодам притаманний спад такої активності. Наголошено на важливості розвитку внутрішньої моральної мотивації волонтерів, що зумовлюється особистісними якостями, які водночас виступають моральними цінностями. Обґрунтовано й представлено зміст розвивальної програми з підвищення ефективності розвитку моральної мотивації у юнацькому віці, що включала бесіди, мінілекції, блок кінотерапії та соціально-психологічний тренінг. Висвітлено теми та основне змістове навантаження перелічених психотехнологій, що застосовувалися для реалізації програми. Результати формуального експерименту за участю 68 волонтерів (33 – контрольна група, 35 – експериментальна) засвідчили статистично значуще підвищення рівня моральної мотивації в експериментальній групі. Найбільше зростання зафіксовано у показниках альтруїстичності, емпатійності, моральної обов'язковості, національної ідентичності та патріотизму. Разом з тим, при наявності позитивної динаміки, показники справедливості, солідарності й толерантності у частини респондентів залишаються недостатньо сформованими, що визначає необхідність додаткового психологічного впливу. Отримані результати підтверджують ефективність запропонованої програми та окреслюють перспективи подальших досліджень у напрямі вдосконалення психотехнологій розвитку моральної мотивації волонтерів і розробки методичних рекомендацій для психологів, керівників волонтерських організацій щодо підвищення ефективності моральної вмотивованості добровольців юнацького віку.

Ключові слова: моральна мотивація, волонтерство, моральні цінності, юнацький вік, психологічні детермінанти, альтруїстичність, моральна обов'язковість, патріотизм, справедливість, толерантність, воєнний стан.

Вступ

Життя мирного населення в умовах воєнного стану ускладнене різноманітними загрозами, труднощами й викликами. Необхідність терміново переміщатися в укриття під час ворожих атак, руйнування житла, втрата майна, відключення електроенергії та ситуація постійної небезпеки призводять до погіршення ментального здоров'я людей нашої країни. Особливо вразливими можуть бути ті, чий близькі, рідні чи друзі перебувають на службі в ЗСУ, адже повсякчас зіштовхуються з тривогою щодо їх здоров'я та життя загалом. Накопичена втома за роки життєдіяльності в попередніх умовах може призводити до

виникнення почуттів зневіри, розпачу, безвиході, а ситуація невизначеності загострює емоційні переживання українців. Саме тому важливим завданням постає збереження психологічного добробуту громадян.

Беззаперечний внесок у підтримання ментального здоров'я населення здійснює молодіжний волонтерський рух. Завдяки добровольчим, благодійним ініціативам долається безліч соціальних викликів. Волонтери юнацького віку долучаються до багатьох різновидів надання допомоги, як фізичної на місцях, так і віддаленої, засобами мережі Інтернет. Разом з тим, представники окремих громадських організацій і лідери добродійних об'єднань час від часу відмічають спад активності волонтерів та зменшення кількості нових охочих приєднатися до такої діяльності.

За результатами дослідження сучасних вітчизняних вчених, А. Єременка та О. Безрукової було виявлено проблему «хвилеподібності» волонтерської вмотивованості. Кризові події, ніби сплески, активізують молодих людей, призводячи їх до мобілізації особистісних ресурсів і групової згуртованості. Події кінця 2013-го – 2014-го років, зокрема Революція гідності, російська збройна агресія проти України, згодом повномасштабне вторгнення в 2022-му році, а також інші негаразди значного масштабу (знищення Каховської ГЕС, ушкодження дитячої лікарні «Охматдит», руйнування значної кількості населених пунктів в зоні бойових дій та ін.) спонукали громадян до активізації волонтерської активності. Натомість, у дещо більш стабільні періоди подібна ініціативність має схильність послаблюватися (Єременко & Безрукова, 2023). Подібна тенденція також відмічалася нами, при цьому слід додати, що для деяких юнаків та юнок навіть доволі істотні негативні події не завжди виступають достатньою спонудою вияву волонтерської активності. Таким чином, можна підсумувати, що необхідним є розвиток і посилення внутрішньої моральної мотивації волонтерів, що не буде залежати виключно від зовнішніх обставин.

Відомий український вчений І. Бех доводив, що внутрішньою інстанцією має виступити певна благородна якість як цінність, зокрема, турботливість, справедливість, моральна обов'язковість, емпатійність тощо. Такі цінності впливають на вчинки особистості, підсилюючи моральні й гальмуючи аморальні установки, думки, погляди. Окрім того, успішний результат моральних діянь молодшої людини викликає в неї ряд позитивних емоцій і почуттів (співчутливості, самоцінності, власної гідності) й стає стимулом до доброчинності (Бех, 2013). Особистісне усвідомлення та оволодіння моральними цінностями забезпечується їх розумінням, власним волевиявленням щодо втілення таких цінностей і розвивальним впливом (за допомогою методів, психотехнік) з боку педагогів, психологів. Моралізаторство, як нав'язливе повчання, не призводить до розвитку цінностей, оскільки не активізує процеси внутрішнього духовного перевтілення. Саме тому варто спонукати особистість юнацького віку до здійснення глибинної рефлексії, аналізу моральних дилем, критичного мислення, вияву емпатійності, справедливості, солідарності з метою розвитку її моральної мотивації, що актуалізується духовними цінностями (Бех, 2016).

Сучасна вчена І. Булах наголошувала на тому, що спонуки моральних дій і вчинків виступають узагальненими мотивами відповідних звершень, а неодноразове повторення подібних вчинків перетворюється на стійкий моральний мотив особистості. Таким чином, цей мотив трансформується в стійку якість та стає цінністю. Окрім того, моральне зростання молодшої людини пов'язане не лише з досягнутими результатами її вчинків, а й з моральними мотивами, що їх зумовили (Булах, 2016).

Ще одна вітчизняна вчена Н. Корчакова, досліджуючи феномен просоціальності як здатності особистості виявляти співчуття, турботу, опіку; готовності до надання підтримки та виходу за межі власних інтересів, діючи на користь інших, підкреслювала важливість розвитку ціннісно-мотиваційної сфери особистості. Науковиця констатувала взаємозв'язок між просоціальним розвитком і змінами в ціннісно-мотиваційній сфері: чим більш сформованою є остання, тим інтенсивнішою є просоціальна самореалізація (Корчакова, 2018).

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що наразі є актуальна соціальна потреба в розвитку моральної мотивації волонтерів, зокрема, юнацького віку, адже молодь – це майбутнє нашої держави. При чому така необхідність є як нагальною в умовах воєнного стану, так і не втратить своєї важливості в період повоєнної відбудови.

Отже, для розвитку моральної вмотивованості молодих добровольців доцільним є розвивальний вплив на якості юнаків і юнок, що виступають психологічними детермінантами моральної мотивації, за допомогою сучасних психотехнологій.

Метою статті є експериментальне вивчення впливу психологічних чинників на становлення моральної мотивації юнаків та юнок у процесі волонтерської діяльності. **Завдання** дослідження: 1) проаналізувати сучасні психотехнології та на основі здійсненого аналізу розробити й впровадити психологічну розвивальну програму з підвищення потенціалу розвитку моральної мотивації волонтерської діяльності в юнацькому віці; 2) презентувати кількісні та якісні показники підвищення ефективності впливу психологічних чинників на становлення моральної мотивації юнаків і юнок в умовах воєнного стану.

Методи дослідження

Для досягнення поставленої мети нами було застосовано такі теоретичні, емпіричні та статистичні методи дослідження: аналіз, порівняння, синтез і узагальнення наукових джерел з проблеми розвитку моральної мотивації; наукове спостереження, опитування, проведення формульовального експерименту; статистичні методи обробки отриманих результатів та їх якісна й кількісна інтерпретація.

Формувальний експеримент проводився на базі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», участь у ньому взяли 68 волонтерів юнацького віку, 18-23 років (33 – контрольна група, 35 – експериментальна). Експеримент було реалізовано впродовж 2023 – 2025 років.

Етапами формульовального експерименту стали наступні: 1. Розробка та впровадження психологічної розвивальної програми з підвищення потенціалу розвитку моральної мотивації волонтерської діяльності в юнацькому віці. 2. Здійснення кількісного та якісного аналізу отриманих результатів дослідження. 3. Презентація порівняльного аналізу даних експериментальної та контрольної груп до та після проведення формульовального експерименту.

Результати та дискусії

В процесі здійсненого нами теоретичного вивчення проблеми розвитку моральної мотивації та проведеного констатувального експерименту було виокремлено й обґрунтовано такі психологічні чинники, як: *альтруїстичність, емпатійність, моральна обов'язковість, справедливість, національна ідентичність, патріотизм, солідарність і толерантність* (Булах & Інкіна, 2025).

Для підвищення ефективності розвитку перелічених вище чинників нами було розроблено психологічну програму, основна мета якої полягає в удосконаленні процесу

становлення моральної мотивації у юнацькому віці в умовах воєнного стану. Програма включала *бесіди, мінілекції, кінотерапію та соціально-психологічний тренінг*.

Українські вчені С. Мартиненко та Л. Хоружа підкреслювали, що бесіда є одним з найдавніших і найбільш поширених методів навчально-розвивальної роботи, а її провідною функцією є мотиваційно-стимулююча. За допомогою методично правильно побудованих бесід, точніше влучних, конкретно сформульованих у них питань, можливим стає спонукання юнаків та юнок до розмірковувань і залучення їх до активного дискурсу (Мартиненко & Хоружа, 2010). Отже, проведені бесіди стали важливим методом в контексті розвивальної програми, що є дуже необхідним для встановлення двосторонньої комунікації.

До запропонованих молодим людям тем *бесід*, що увійшли до нашої розвивальної програми, належать такі: «Ким є волонтер у сучасному суспільстві?», «Що відрізняє справжню волонтерську діяльність від виявів доброчинності?», «Як добровольцям вдається впоратися зі стресом та запобігти емоційному вигоранню?» та ін.. Вказані запитання заохотили й допомогли залучити юнаків і юнок до групового обговорення та пошуку відповідей на проблемні питання, що зацікавили молодь.

Оскільки більшість волонтерів юнацького віку є студентами ЗВО, лекція – це добре знайомий для них і звичний інструмент засвоєння нової інформації. Разом з тим, ефективність лекцій не завжди є високою, через недостатню залученість, відволікання слухачів, ускладнене сприйняття тексту, занадто великий обсяг інформації, яку потрібно засвоїти за короткий проміжок часу тощо. Саме тому для розвивальної роботи з молоддю доречним буде застосування мінілекцій – коротких просвітницьких виступів організаторів і відомих учасників волонтерської діяльності з метою донесення їм найважливішої інформації. В процесі мінілекцій застосовувався метод наочності з тим, щоб візуалізувати супровід (презентації, відеоматеріали, демонстрація інфографіки та ін.).

До переліку *мінілекцій* з підвищення розвитку моральної мотивації у юнацькому віці увійшли:

1. *Тема:* «Важливість волонтерства в XXI столітті». *Мета:* висвітлення ролі волонтерства, особливо в умовах війни та сприяння становленню позитивного ставлення до безоплатної діяльності.

2. *Тема:* «Образ і спосіб життя сучасного волонтера». *Мета:* створення «морально-ціннісного психологічного портрета» людини, яка займається доброчинністю.

3. *Тема:* «В чому духовна сила волонтерської діяльності?». *Мета:* окреслення переваг і потенційних ризиків у волонтерстві.

Сучасні зарубіжні вчені А. Pannu та R.K. Goyal доводять, що кінотерапія є інноваційним терапевтичним засобом, заснованим на емоційно-психологічному впливі фільмів. Вона інтегрує елементи кінематографу, зокрема наратив, розкриття взаємодій персонажів та емоційну залученість глядачів. Такий підхід спонукає людину до когнітивної й емоційної обробки побаченого. У результаті це стає поштовхом до дій, вчинків, змін/трансформацій і до особистісного й морального розвитку людини (Pannu & Goyal, 2025).

Психологічна програма також містила блок кінотерапії, у межах якого проводилися групові сесії з переглядом і подальшим обговоренням тематичних фільмів. Коротко охарактеризуємо зміст цих занять.

1. «Кінопоказ розвитку емпатійності». Метою заняття було підвищення рівня емпатійності, стимулювання здатності до співпереживання та емоційного відгуку. Учасникам

пропонували перегляд фільму «Міст у Терабітію» (Bridge to Terabithia, 2007, США, реж. Габор Чупо).

2. «Кінопоказ розвитку альтруїстичності». Сесія була спрямована на розвиток альтруїстичних установок та посилення безкорисливих мотивів поведінки. Для перегляду обрано фільм «1+1» (Intouchables, 2011, Франція, реж. Олів'є Накаш, Ерік Толедано).

3. «Кінопоказ розвитку справедливості». Мета заняття полягала у формуванні уявлень про справедливість, розширенні моральних знань і проведенні дискусії щодо проявів несправедливості. Учасники переглядали стрічку «Річард Джуелл» (Richard Jewell, 2019, США, реж. Клінт Іствуд).

4. «Кінопоказ розвитку солідарності». Сесія була орієнтована на зміцнення почуття солідарності, розвитку єдності та згуртованості групи. Для цього використовувався фільм «Зелена книга» (Green Book, 2018, США, реж. Пітер Фарреллі).

5. «Кінопоказ розвитку моральної обов'язковості». Завданням заняття було осмислення моральних обов'язків, стимулювання самоаналізу власної моральної мотивації. Учасники переглядали фільм «З міркувань совісті» (Hacksaw Ridge, 2016, США, Австралія, реж. Мел Гібсон).

6. «Кінопоказ розвитку національної ідентичності». Метою сесії було допомогти учасникам усвідомити й окреслити власну національну ідентичність. Для перегляду обрано фільм «Поводир, або Квіти мають очі» (The Guide, 2014, Україна, реж. Олесь Санін).

7. «Кінопоказ розвитку патріотизму». Заняття спрямовувалося на формування та зміцнення патріотичних переконань. Учасники переглядали фільм «Черкаси» (U311 "Черкаси", 2019, Україна, Польща, реж. Тимур Ященко).

8. «Кінопоказ розвитку толерантності». Метою цієї сесії було формування толерантних установок та розширення світоглядних уявлень. Для перегляду пропонували стрічку «Форрест Гамп» (Forrest Gump, 1994, США, реж. Роберт Земекіс).

Як зазначали І. Бех і К. Чорна, соціально-психологічний тренінг є ефективним інструментом розвивальної роботи з молодими людьми. Цей активний метод спрямований на спонукання учасників до самостійних пошуків нових сенсів, вияву ініціативності, розвитку життєтворчості (Бех & Чорна, 2015). Таким чином, залучення юнаків та юнок до виконання тренінгових вправ забезпечує учасникам певну автономність. Вони перестають бути об'єктами навчання, яким лише «вкладають» знання шляхом моралізаторства. Натомість учасники виступають активними суб'єктами, які в процесі групової взаємодії аналізують проблемні кейси, розвивають критичне мислення та кристалізують власні цінності.

Спираючись на викладене вище, нами було розроблено соціально-психологічний тренінг з урахуванням доцільності й ефективності його застосування з молоддю. Мета тренінгу полягала в підвищенні показників становлення моральної мотивації у волонтерів юнацького віку. Тренінг включав: 10 занять: перше – вступне; наступні 8 – спрямовані на процес становлення психологічних чинників моральної мотивації волонтерської діяльності; останнє – підсумкове.

Далі наводимо назви та мету всіх занять соціально-психологічного тренінгу (див. табл. 1).

Таблиця 1

Основне змістове навантаження соціально-психологічного тренінгу з підвищення ефективності розвитку моральної мотивації у юнацькому віці

№	Назва заняття та його тривалість	Мета
1.	Вступне заняття (80 хв)	Знайомство; обговорення мети; встановлення правил і принципів подальшої роботи
2.	Розвиток емпатійності (80 хв)	Сприяння розвитку емпатійності та ціннісного ставлення; практикування здатності співпереживати іншим; опанування навичок емпатійного слухання
3.	Розвиток альтруїстичності (80 хв)	Сприяння та посилення розвитку альтруїстичності, когнітивного, ціннісно-смыслового та мотиваційного аспектів; розвиток гуманістичних і просоціальних мотивів
4.	Розвиток справедливості (80 хв)	Сприяння розвитку справедливості; кристалізація уявлень про справедливість і несправедливість, моральність і аморальність
5.	Розвиток солідарності (80 хв)	Сприяння розвитку солідарності та моральної рефлексії; укріплення моральних цінностей
6.	Розвиток моральної обов'язковості (80 хв)	Сприяння розвитку моральної обов'язковості; засвоєння моральних категорій; обговорення досвіду волонтерства
7.	Розвиток національної ідентичності (80 хв)	Сприяння визначенню національної ідентичності; розвиток ціннісного ставлення щодо власної національності й толерантності стосовно інших
8.	Розвиток патріотизму (80 хв)	Підвищення рівня розвитку патріотичності; становлення свідомого й ціннісного ставлення до Батьківщини
9.	Розвиток толерантності (80 хв)	Сприяння розвитку толерантності та спонукання її вияву під час волонтерства; усвідомлення важливості толерантності
10.	Підсумкове заняття (80 хв)	Підбиття підсумків роботи; резюмування здобутих знань; здійснення рефлексії; прощання

Таким чином, презентована програма спрямована на становлення морального розвитку волонтерів юнацького віку, зростання їх моральної вмотивованості, усвідомлення цінностей, сприяння особистісному становленню та розширенню світогляду.

За результатами формувального експерименту було підтверджено дієвість впровадженої, описаної вище, програми. При цьому показники якісного та кількісного аналізу відображають наявність позитивної динаміки лише в експериментальній групі. Оскільки в контрольній групі суттєвих змін не було зафіксовано, ми не зосереджували увагу на якісному аналізі результатів за цією групою (див. табл. 2).

Таблиця 2

**Кількісні показники розвитку психологічних детермінант моральної мотивації
волонтерської діяльності в юнацькому віці до та після
формульовального експерименту (%)**

n=68

Психологічні чинники	Рівні	Контрольна група (%), n=33		Експериментальна група (%), n=35	
		До ФЕ	Після ФЕ	До ФЕ	Після ФЕ
Альтруїстичність	Високий	33,33	36,37	34,29	42,86
	Середній	63,64	60,60	62,86	57,14
	Низький	3,03	3,03	2,85	0,00
Емпатійність	Високий	24,24	27,27	25,71	34,29
	Середній	75,76	72,73	74,29	65,71
	Низький	0,00	0,00	0,00	0,00
Моральна обов'язковість	Високий	24,24	24,24	22,86	28,57
	Середній	72,73	72,73	74,29	71,43
	Низький	3,03	3,03	2,85	0,00
Справедливість	Високий	18,18	18,18	17,14	22,86
	Середній	69,70	72,73	71,43	74,29
	Низький	12,12	9,09	11,43	2,85
Національна ідентичність	Високий	96,97	96,97	91,43	94,29
	Середній	3,03	3,03	8,57	5,71
	Низький	0,00	0,00	0,00	0,00
Патріотизм	Високий	57,58	54,55	57,14	65,71
	Середній	42,42	45,45	42,86	34,29
	Низький	0,00	0,00	0,00	0,00
Солідарність	Високий	27,27	27,27	28,57	31,43
	Середній	39,40	42,43	37,14	40
	Низький	33,33	30,30	34,29	28,57
Толерантність	Високий	9,09	6,06	8,57	14,29
	Середній	75,76	78,79	77,14	80
	Низький	15,15	15,15	14,29	5,71

Умовні позначення: ФЕ – формульовальний експеримент; ЕГ – експериментальна група; КГ – контрольна група.

Як показано в табл. 2, за допомогою впровадження розвивальної програми в експериментальній групі вдалося досягти нівелювання *низького рівня розвитку* чинників *альтруїстичності* (від 2,85% до 0,00%) та *моральної обов'язковості* (від 2,85% до 0,00%). Показники високого та середнього рівнів розвитку вказаних чинників також зазнали позитивних змін. Відбулася спільна тенденція в процесі становлення за обома чинниками: зменшення кількості респондентів *середнього рівня* (альтруїстичність – від 62,86% до 57,14%; моральна обов'язковість – від 74,29% до 71,43%). Це сталося за рахунок підвищення ефективності потенціалу розвитку альтруїстичності та моральної обов'язковості. Таким чином, ці юнаки та юнки набагато частіше прагнуть допомагати іншим, але здебільшого доволі близьким. Вони нерідко замислюються про власні моральні обов'язки, хоч і не завжди виявляють готовність до їх виконання. Окрім того, на фоні цього зросла кількість досліджуваних з *високим рівнем розвитку* як *альтруїстичності* (від 34,29% до 42,86%), так і

моральної обов'язковості (від 22,86% до 28,57%). Такі молоді люди є самовідданими, відповідальними, активними та ініціативними, вони прагнуть бути корисними для оточуючих, можуть вважати це власним моральним і соціальним обов'язком. Отже, констатуємо, що в експериментальній групі юнаки та юнки стали більш безкорисливими, укріпилося їх бажання приділяти особистий час іншим, підвищилася готовність офірувати чимось заради оточуючих, вони почали більш серйозно ставитися до власних зобов'язань та сприймати моральний обов'язок як чесноту.

Відмічено позитивну динаміку в розвитку *емпатійності, національної ідентичності та патріотизму*. Знизилися результати *середнього рівня розвитку емпатійності* (від 74,29% до 65,71%). Досліджуванам цього рівня властиве доволі сильне співпереживання іншим людям, однак поки їм не кожного разу вдається чітко ідентифікувати потрібну емоцію, що може трохи ускладнювати міжособистісну комунікацію. Водночас зросли показники *високого рівня розвитку* (від 25,71% до 34%). Ці молоді люди відмінно «відчувають» інших, чітко визначають їх емоційні переживання, а також добре володіють навичками емпатійного слухання.

Подібні зміни стосуються й зменшення показників *середнього рівня розвитку національної ідентичності* (від 8,57% до 5,71%). Респонденти, що перебувають на такому рівні розвитку національної ідентичності, зазвичай майже визначилися з цією цінністю, але додаткових труднощів їм додає процес осмислення власної ментальності, звичаїв, традицій тощо. Натомість показники *високого рівня зросли* (від 91,43% до 94,29%), що свідчить про переважну більшість молодих людей у волонтерській групі, які вже повністю визначилися з національною ідентичністю та виявляють повагу й прийняття.

Щодо *патріотизму* також фіксуємо скорочення кількості досліджуваних з *середнім рівнем розвитку* (від 42,86% до 34,29%). Молоді люди почали частіше цікавитися історичним минулим Батьківщини, культурою, видатними діячами в історії української державності, проте більше їх зовнішнім фоном, аніж глибоким сенсом. Разом з тим, кількість досліджуваних з *високим рівнем розвитку патріотичності зросла* (від 57,14% до 65,71%). Для таких юнаків і юнок властивим є безумовна любов до Батьківщини, готовність її боронити різними способами, бажання прославляти рідну землю.

Таким чином, волонтери експериментальної групи почали частіше виявляти когнітивну й афективну емпатію. Вони краще розуміють емоційні переживання інших людей і співчують їм. Також помітно утвердилася національна ідентичність юнаків і юнок, а їхнє ціннісне ставлення до неї зросло. Крім того, поглибилася любов до Батьківщини, а вияви поваги та відданості стали більш вираженими.

Деякі спільні тенденції помічено щодо динаміки розвитку справедливості, солідарності й толерантності досліджуваних. Завдяки впровадженню програми вдалося суттєво зменшити показники низького рівня розвитку вказаних чинників у респондентів, проте не було досягнуто нульової щодо них позначки. Значною є мінімізація показників *низького рівня розвитку справедливості* (від 11,43% до 2,85%), не менш істотним є пониження показників *цього рівня розвитку толерантності* (від 14,29% до 5,71%) та *солідарності* (від 34,29% до 28,57%). Перелічені цінності є надзвичайно важливими для побудови гармонійного суспільства. Таким чином, низький рівень розвитку справедливості, толерантності й солідарності в досліджуваних може допускати переважання в них егоїстичних мотивів, виявів деякої дискримінації, конфліктності, упередженості, відстороненості та навіть байдужості.

Зафіксовано підвищення показників *середнього рівня розвитку справедливості* (від 71,43% до 74,29%), *толерантності* – також (від 77,14% до 80%) і *солідарності* (37,14% до 40%). Такі добровольці зазвичай окреслюють для себе коло спілкування чи потенційно можливих взаємодій, в яких вони можуть бути терплячими, поблажливими, шанобливими, солідарними, справедливими, хоча для цієї категорії досліджуваних були наявними деякі установки, які перешкоджають відкритості щодо набуття нового досвіду.

Результати *високого рівня розвитку справедливості* зросли (від 17,14% до 22,86%), як і *толерантності* (від 8,57% до 14,29%) та *солідарності* (від 28,57% до 31,43%). Досліджувані, які вирізняються таким рівнем справедливості доволі гостро реагують на ситуації свавілля, беззаконня, готові боротися за чесність та відстоювати правду. ТOLERАНТНІСТЬ респондентів виявлялася в усвідомленій позиції молоді особистості, її стійкості та готовності приймати оточуючих і події такими, якими вони є. Солідарність юнаків та юнок була констатована в бажанні будувати навколо себе мережу соціальних зв'язків, а також почутті єдності не тільки зі знайомими, але й з співвітчизниками загалом.

Отже, у підсумку, зазначимо, що розвиток досліджуваних психологічних чинників потребує подальшого вдосконалення. Серед молодих людей все ще зустрічаються вияви несправедливості, інтолерантності та відсутності солідарності. Останні особистісні утворення деяких молодих людей можна пояснити низьким рівнем сформованості таких цінностей у взаємодіях людей в сучасному суспільстві. Тому виявлена проблема досить часто конструє непродуктивний спосіб взаємодій молодих людей і впливає на їх моральне становлення, що потребує подальших наукових розвідок.

Проілюструємо заключне опитування, що проводилося за методикою «Діагностика моральної мотивації» (в адапт. І. Кравченко), мета якої полягає в наданні загальної оцінки моральної вмотивованості волонтерів (див. рис. 1).

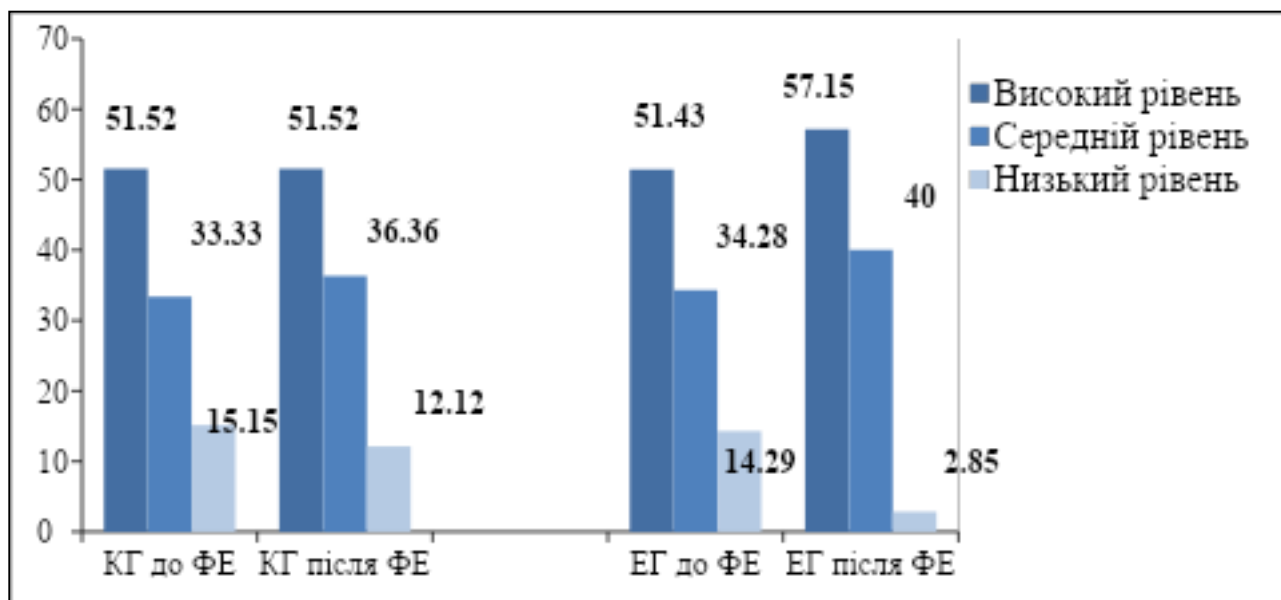

Рис. 1. Гістограма розподілу кількісних показників (%) за рівнями розвитку моральної мотивації у волонтерів до та після формуального експерименту

Умовні позначення: КГ – контрольна група; ЕГ – експериментальна група; ФЕ – формувальний експеримент.

Констатовано зростання моральної мотивації волонтерів юнацького віку в експериментальній групі після формувального експерименту.

У вказаній групі відмічено підвищення показників *високого рівня розвитку моральної мотивації* на 5,72% (від 51,43% до 57,43%), що свідчить про моральне становлення респондентів, утвердження цінностей, орієнтацію на моральні мотиви та переважання серед них альтруїстичних і гуманістичних. Такі волонтери виявляють постійну готовність допомагати та підтримувати інших, що стало однією з провідних умов їхнього життя. Вони володіють здатністю виявляти відчайдушність і надзвичайну сміливість заради доброчинної справи.

Разом з тим, відмічається й підвищення показників *середнього рівня*, також на 5,72% (від 34,28% до 40%). Ці молоді люди досить часто долучаються до благодійництва, беруть участь у деяких доброчинних ініціативах і волонтерських заходах, проте іноді волонтерство може бути далеко не першим пріоритетом в їхньому житті.

Визначено, що показники *низького рівня розвитку* знизилися на 11,44% (від 14,29% до 2,85%). Таким чином, у експериментальній групі значно зменшилася кількість респондентів, які виявляють індиферентність, не є активними й ініціативними громадянами, котрі багато в чому керуються індивідуалістичними мотивами.

Отже, отримані результати підтвердили ефективність розробленої та впровадженої нами програми, засобами якої здійснено вплив на процес становлення психологічних чинників та актуалізації зростання моральної мотивації волонтерської діяльності молоді.

Висновки

Таким чином, констатуємо, що реалізована нами психологічна розвивальна програма надала можливість підвищити потенціал впливу на психологічні чинники та посприяла активізації розвитку моральної мотивації волонтерської діяльності молодих людей. Запропоновані нами психотехнології, які включала програма, а саме: бесіди, мінілекції, групові сесії з кінотерапії та соціально-психологічний тренінг були ефективно застосовані під час розвивальної роботи з молоддю. В результаті проведення формувального експерименту в експериментальній групі було зафіксовано позитивну динаміку: показники високого та середнього рівнів розвитку психологічних чинників моральної мотивації суттєво підвищилися, натомість – низького рівня – знизилися чи навіть нівелювалися за деякими чинниками. Альтруїстичність, моральна обов'язковість, емпатійність, національна ідентичність та патріотизм досліджуваних значно зросли, проте справедливність, толерантність і солідарність майже половини респондентів потребують вдосконалення.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методичних рекомендацій для психологів і керівників волонтерських організацій щодо підвищення ефективності розвитку моральної вмотивованості добровольців юнацького віку.

Література

1. Бех, І.Д. (2013). Дієприписи у вихованні та розвитку особистості. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 17(1), 6-14. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2013_17\(1\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2013_17(1)_3)
2. Бех, І.Д. (2016). Духовність особистості у парадигмальному представленні. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 20(1), 12-25. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2016_20\(1\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2016_20(1)_4)

3. Бех, І.Д., & Чорна, К.І. (2015). Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Гірська школа українських Карпат*, 12–13, 26–37. Режим доступу: https://school-gnidyn.ucoz.ua/VuxoBHA/programa_nacionalno_patriotichnogo_vikhovannja.pdf
4. Булах, І., & Інкіна, С. (2025). Детермінанти моральної мотивації волонтерської діяльності молоді в умовах воєнних дій. *Міждисциплінарні дослідження складних систем*, 26, 123–135. <https://doi.org/10.31392/iscs.2025.26.123>
5. Булах, І.С. (2016). *Психологія особистісного зростання підлітків: реалії та перспективи*. Вінниця : Нілан-ЛТД.
6. Єременко, А., & Безрукова, О. (2023). Характеристика волонтерського руху та мотивація волонтерів в умовах російсько-української війни (за результатами якісного дослідження). *Соціологічні студії*, 2(23), 26–37. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2023-02-22-22>
7. Корчакова, Н.В. (2018). Вікова генеза просоціальності особистості. (Автореф. дис. д-ра психол. наук). Київ.
8. Мартиненко, С.М., & Хоружа, Л.Л. (2010). Методи навчання та їх класифікація. *Початкова освіта. Методичний порадник*, (24), 28–32.
9. Pannu, A., & Goyal, R.K. (2025). Cinematherapy for Depression: Exploring the Therapeutic Potential of Films in Mental Health Treatment. *The Journal of Psychology*, 159(5), 329–357. <https://doi.org/10.1080/00223980.2024.2409227>

References

1. Bekh, I.D. (2013). Diieprypysy u vykhovanni ta rozvytku osobystosti [Requirements in the Education and Development of the Personality]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi – Theoretical and methodological problems of educating children and young people*, 17(1) 6–14. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2013_17\(1\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2013_17(1)_3) [in Ukrainian].
2. Bekh, I.D. (2016). Dukhovnist osobystosti u paradyhmalnomu predstavleni [Spirituality of a Person in Paradigm Representation]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi – Theoretical and methodological problems of educating children and young people*, 20(1), 12–25. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2016_20\(1\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2016_20(1)_4) [in Ukrainian].
3. Bekh, I.D., & Chorna, K.I. (2015). Prohrama ukrainskoho patriotychnoho vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi [Program of Ukrainian patriotic education of children and students]. *Hirska shkola ukrainskykh Karpa – Mountain School of the Ukrainian Carpathians*, 12–13, 26–7. Retrieved from https://school-gnidyn.ucoz.ua/VuxoBHA/programa_nacionalno_patriotichnogo_vikhovannja.pdf [in Ukrainian].
4. Bulakh, I., & Inkina, S. (2025). Determinanty moralnoi motyvatsii volonterskoi diialnosti molodi v umovakh voiennykh dii [Determinants of moral motivation of youth volunteer activity in the conditions of military operations]. *Mizhdystsyplinarni doslidzhennia skladnykh system – Interdisciplinary Research of Complex Systems*, 26, 123–135. <https://doi.org/10.31392/iscs.2025.26.123> [in Ukrainian].
5. Bulakh, I.S. (2016). *Psykhologhiia osobystisnoho zrostannia pidlitkiv: realii ta perspektyvy [Psychology of personal growth of adolescents: realities and prospects]*. Vinnytsia : Nilan-LTD [in Ukrainian].

6. Ieremenko, A., & Bezrukova, O. (2023). Kharakterystyka volunteerskoho rukhu ta motyvatsiia volonteriv v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny (za rezultatamy yakisnoho doslidzhennia) [Characteristics of the Volunteer Movement and Motivation of Volunteers in the Conditions of the Russo-Ukrainian War (According to the Results of a Qualitative Study)]. *Sotsiologichni studii – Sociological Studies*, 2(23), 26-37. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2023-02-22-22> [in Ukrainian].
7. Korchakova, N.V. (2018). Vikova geneza prosotsialnosti osobystosti [Age-related genesis of personality prosociality]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
8. Martynenko, S.M. & Khoruzha, L.L. (2010). Metody navchannia ta yikh klasyfikatsiia [Teaching methods and their classification]. *Pochatkova osvita. Metodychnyi poradnyk – Primary education. Methodological guide*, 24, 28-32. [in Ukrainian].
9. Pannu, A., & Goyal, R.K. (2025). Cinematherapy for Depression: Exploring the Therapeutic Potential of Films in Mental Health Treatment. *The Journal of Psychology*, 159 (5), 329–357. <https://doi.org/10.1080/00223980.2024.2409227>

DYNAMICS OF THE DEVELOPMENT OF MORAL MOTIVATION OF YOUNG VOLUNTEERS IN WARTIME

Sofiia Inkina

Postgraduate Student of the Department of Theoretical and Counseling Psychology

Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine

9, Pyrohov Str., Kyiv, Ukraine, 01601

sofi.inkina.psychologist@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-6908-6291>

Abstract

The article presents psychological techniques for developing moral motivation among young volunteers in conditions of martial law. It is noted that the motivation of volunteers takes on a «wave-like» character. In particular, periods of social upheaval encourage an increase and intensification of volunteer activity, while more stable periods are characterised by a decline in such activity. The importance of developing the internal moral motivation of volunteers is emphasised, which is determined by personal qualities that also serve as moral values. The content of a developmental programme to increase the effectiveness of moral motivation in adolescence, which included discussions, mini-lectures, a block of film therapy and socio-psychological training, was substantiated and presented. The topics and main content of the listed psychotechnologies used to implement the programme are highlighted. The results of a formative experiment involving 68 volunteers (33 in the control group and 35 in the experimental group) showed a statistically significant increase in the level of moral motivation in the experimental group. The greatest growth was recorded in the indicators of altruism, empathy, moral obligation, national identity and patriotism. However, despite the positive dynamics, the indicators of fairness, solidarity, and tolerance among some respondents remain insufficiently developed, which determines the need for additional psychological influence. The results confirm the effectiveness of the proposed programme and outline prospects for further research into improving psychological technologies for developing the moral motivation of volunteers and developing methodological recommendations for psychologists and leaders of volunteer organisations on how to increase the moral motivation of young volunteers.

Keywords: moral motivation, volunteering, moral values, youth, psychological determinants, altruism, empathy, tolerance, wartime.

Подано 23.09.2025

Рекомендовано до друку 29.09.2025